

A TELEPÜLÉSEK EGYENLŐTLENSÉGEI TURISZTIKAI SZEMPONTBÓL INEQUALITIES BETWEEN SETTLEMENTS FROM TOURISTIC POINT OF VIEW

Oláh Izabella PhD.¹, Áldorfai György², Béres-Virág Ágnes PhD.³

^{1,2,3} tanársegéd

^{1,2,3}Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

E-mail: olah.izabella@gtk.szie.hu; aldorfai.gyorgy@gtk.szie.hu; virag.agnes@gtk.szie.hu

Összefoglalás

Az elmúlt években folyamatosan növekedett hazánkban a turisztikai utazások és vendégek száma, ami által jelentősen nőtték a turizmusból származó bevételek. Számos esetben a kisebb-vidéki települések kitörési pontnak vélik az endogén erőforrásokra alapozott turizmus működtetését, ami révén leküzdhetőek a gazdasági, területi különbségek. Tanulmányunkban többféle módszert alkalmazva vizsgáljuk az ágazathoz kapcsolódó területi egyenlőtlenségeket, valamint külön elemezzük az ezer fő alatti települések turisztikai lehetőségeit.

Abstract

In recent years, numbers of tourist trips and guests have been increasing in Hungary, so the tourism revenues were increased significant. The smaller, rural settlements are considered tourism an outbreak point based on endogenous resources, which can be overcome by economic and territorial differences. In our study, we investigate the territorial disparities with several methods and analyze the tourist opportunities of the settlements with population below 1,000 people.

Kulcsszavak: turizmus, területi egyenlőtlenség, 1000 fő alatti települések, Hoover-index, potenciál,

JEL besorolás: Z32, R10, R12

LCC: H1-99

Bevezetés

Az elmúlt években meghatározó gazdasági, társadalmi folyamatok zajlottak le, amelyek jelentős hatással voltak a fejlett térségektől távolabb eső, periférikus, illetve halmozottan hátrányos helyzetű vidéki térségekre, településekre is (Enyedi, 2004; Martin, 2005; EC, 2008). A mezőgazdaság szerepe megváltozott, aminek hatására hátrányos tendenciák indultak meg. Az Európai Unió egészében megfigyelhető hátrányos tendencia hazánkban a rendszerváltást követően hatalmasodott el, azt követően a korábitól sokban eltérő térszerkezet alakult ki, illetve a már megfigyelhető területi egyenlőtlenségek tovább fokozódtak (Koós és Virág, 2010; Petrakos, 2009). A vidék átstrukturálódását kísérő egyik lényeges jelenség hazánkban a mezőgazdasági munkaerő kiszorulása más gazdasági ágazatba. Kassai és Ritter (2011) szerzőtársak szerint ez erősen összefüggésbe hozható az érintett területek gazdasági, társadalmi fejletlenségével, ami mind a versenyképesség kialakítását, mind önmagában az endogén fejlesztéseket is megkérdőjelezi. Magyarországon a több éves terület- illetve településfejlesztésnek és az uniós források elosztásának köszönhetően sem csökkentek mindmáig a területi különbségek. A lokális fejlesztések többnyire nem a helyi adottságok és igények figyelembevételével valósultak meg, hanem a felülről jövő forráslehetőségek motiválták őket. A kereslet, illetve kínálatorientált fejlesztések mérsékelt sikert könyvelhetnek el, melyek mérése csak szubjektív megítélések alapján történik. Ebből eredendően napjainkra

rábredtünk arra, hogy a tisztán külső erőforrásokból fenntartható megoldás nem oldja meg a területi különbségeket és ettől nem válik soha önállóan fejlődővé a jelenleg segítségre szoruló terület. Az említett folyamat legnagyobb vesztesei a hátrányos helyzetű, periférikus vidéki térségek voltak, hiszen egyértelműen csökkentek a foglalkoztatási lehetőségek, sok esetben gyenge (vagy éppen semmilyen) helyi gazdasági és társadalmi fejlesztések valósultak meg (Ritter, 2008). Az Európai Unió a vidékfejlesztési politikában hangsúlyozza a lemaradt, periférikus, hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatásának fontosságát, azon belül kiemelt szerepet kap az endogén erőforrásokra alapozó fejlesztések megvalósítása is. A kitérés lehetőségek meghatározása az Európai Unió (EU) 2014-2020-as vidékpolitikai stratégiájának fényében különösen fontos, hiszen ez jelentheti a kiutat a szekunder és terciér ágazat mellett, a fejlett infrastruktúrát -, alapvető szolgáltatásokat - és munkalehetőségeket nélkülöző hátrányos helyzetű térségek számára. Miközben a területi kutatások hangsúlyozzák a helyi fejlesztések fontosságát, a hátrányos helyzet sok esetben felveti az ilyen típusú fejlesztés megalapozottságát, illetve megalapozhatóságát egyaránt. (Ritter et. al, 2013) *„A világgazdaságban lejátszódó folyamatok, a globalizáció, az európai gazdaság térszerkezetének átrendeződése, az utóbbi évtizedekben a területi politika felértékelődéséhez vezetett. Mind a nemzeti kormányok, mind pedig az Európai Unió (EU) jelentősen átalakította a területfejlesztés cél-, eszköz-, és intézményrendszerét. Módosultak a regionális politikában alkalmazott alapelvek, a területi egyenlőtlenségek mérséklését szolgáló célok mellett egyre nagyobb súllyal szerepelnek az európai gazdasági tér versenyképességének erősítését szolgáló intézkedések.”* (Kassai – Ritter, 2011)

A 2020-ig megfogalmazott nemzeti prioritások egyike a *„területi növekedés és integráció az erős helyi gazdaság bázisán”*. Ennek keretében a humán, társadalmi, természeti és gazdasági erőforrások feltárásával, kiaknázásával és térségben tartásával, a helyi gazdaság dinamizálásával a klasszikus versenyképesség szempontjából hátrányban lévő térségek is relatív versenyképességre tehetnek szert és egy gazdaságilag, társadalmilag és környezetileg fenntartható pályára lépve ismét bekapcsolódhatnak az ország vérkeringésébe, megállítva az ország területi szétszakadását, a szegénység fokozódását (Kigyóssy – Czene, 2012). A gazdasági diverzitás egyik fontos eleme a turizmus, amely számos lehetőséget biztosíthat a vidéki térségek gazdasági felzárkóztatásában is. Mint a helyi gazdaságfejlesztés mozgatója a rurális területek esetében a turizmus gyakran kitérés lehetőséggént jelenik meg, de ez nem minden esetben megalapozott. A turisztikai potenciál kiaknázása a vidéki területeken sokszor eszközként, olykor *“végső megoldásként”* jelenik meg, ezért az ágazat fejlesztésekor tisztában kell lennünk egy adott terület különböző adottságaival. A helyi gazdaságfejlesztésnek és a turizmusnak számos hatása lehet közvetlen környezetére, azonban nagyon fontos, hogy a turizmus és a helyi gazdaság gazdaságfejlesztési hatásainak érvényesüléséhez bizonyos előfeltételek szükségesek, mely nem minden vidéki területen található meg a kellő mértékben. Minden településnek megvannak a maga speciális helyi adottságai, melyek vagy elősegítik, vagy éppen hátráltatják a helyi gazdaság fejlődését, mindezzel a területi egyenlőtlenség csökkenését vagy növekedését idézik elő. Ezek a helyi feltételek határozzák meg egy terület relatív előnyeit abban, hogy tud-e befektetéseket odavonzani, létrehozni vagy fenntartani.

„Az új területi politikák homlokterébe a térségek, régiók adottságai, potenciáljai kerültek, melyek a fejlesztésekhez, mint belső, endogén erőforrások állnak rendelkezésre, és megfelelő körülmények közt aktivizálhatók” (Káposzta, 2001). *„A globalizáció alapvető következménye a térségek, lokalitások szerepének megváltozása és felértékelődése, ami azt is eredményezi, hogy a versenyképesség feltételeinek a kialakítása mára nem csupán a kormányok felelősségkörébe tartozik, hanem az endogén fejlődésméletek, a saját erőből történő építkezés előtérbe kerülésével, az egyes települések, térségek feladatává is vált. Összhangban a világgazdaságban lezajló folyamatokkal, a globalizációval és az EU területi politikáival, hazánkban is rendkívül*

fontos szerepet kapnak a lokális, endogén erőforrások, mint az önerőből történő építkezés alapkövei. Kiemelt fontosságot szerzett azoknak a tényezőknek a meghatározása, felkutatása, megszerzése vagy kialakítása, melyek egy-egy terület „önálló” gazdasági-társadalmi fejlődéséhez, fejlesztéséhez, mint kiinduló kínálati elem járulnak hozzá” (Ritter - Nagy – Tóth, 2013).

Káposzta (2014) szerint „a területi egyenlőtlenségek kialakulásának legfőbb oka, hogy a gazdasági-társadalmi folyamatok térben és időben szüntelenül újraprendeződnek, és e tényezők a világ globalizálódásával csak tovább fokozódnak. A hátrányos helyzetből való kitörésre az időben és térben lejátszódott, illetve folyamatosan működő területi egyenlőtlenségi folyamatoknak és azok térszerkezeti változásokra gyakorolt hatásainak átfogó ismerete adhat lehetőséget. Ebben a sokváltozós viszonyrendszerben az újabb és újabb fejlesztési stratégiák kidolgozását elsősorban a régiókon belüli lehetőségekre, az endogén potenciálok kiaknázására, a saját erők megújítására és fejlesztésére kell alapozni az adott térségekben”, amihez megfelelő helyzetfeltárára van szükség.

A helyi téregységek szerepe egyre inkább fontossá válik globalizálódó világunkban. Ennek oka nyilvánvaló: minden terület egység eltérő. Legyen szó például azok méretéről, történelmi fejlettségi szintjükről. A kevésbé fejlett területek így könnyen elbuknak a fejlettebbekkel szemben, és elveszíthetik népességük nagy részét. Ezek a települések, mint nagyon sok ember otthonai, természeti és kulturális örökségek megőrzői nem szabad, hogy „csödbe menjenek”. Szerencsére számos lehetőség áll rendelkezésre számukra, hogy továbbfejlődjenek. De többek között egy település túlélése nagyban függ az ott befektetett tőkétől, ezt a tőkét pedig alapvetően kétféle módon tudják magukhoz vonzani, fejleszteni: saját erőforrásaik megfelelő felhasználása, vagy pedig infrastruktúrájuk állapotának fejlesztése által. Kiemelt fontosságot szerzett azoknak a tényezőknek a meghatározása, melyek egy-egy terület „önálló” gazdasági - társadalmi fejlődéséhez, fejlesztéséhez, mint kiinduló kínálati elem járulnak hozzá (Ritter et al., 2013). Ezek a tényezők, belső erőforrások kapcsolódhatnak a térség társadalmi aktivitásához, helyi gazdasághoz, az infrastruktúrához, adódhatnak a környezeti adottságokból, illetve a külső anyagi és szellemi javak nyújtotta lehetőségek befogadásának képességéből (Goda-Tóth, 2013).

A magyar gazdaság manapság nehéz helyzetben van, ugyanis a vidék elveszítette alapvető funkcióit. Ennek megoldására segítséget nyújthat gyökereink újrafelfedezése, a hagyományok megőrzése és továbbvitele, termékeink minőségi fejlesztése, közösségszerveződések, illetve a bottom-up kezdeményezések. A vidéki térségekben sokan a turizmust látják kiugrási pontnak, ami által javíthatóak a gazdasági, társadalmi problémák a kisebb települések esetében is. Rohanó világunkban egyre inkább jellemző az a tendencia, hogy az utazások során felértékelődnek a természet közeli helyszínek, vidéki tradíciók és a családi vendéglátás (Wachtler, 2003). A turizmus fontos vidékfejlesztési eszközként elősegítheti a gazdasági felzárkózást, a természeti és egyéb erőforrások megőrzését és fenntartható hasznosítását, valamint hozzájárulhat a helyi lakosok életminőségének javításához (Hanusz, 2008). Viszont azt is érdemes hangsúlyozni, hogy csak a turizmus nem tudja megoldani a vidéki térségek gazdasági, társadalmi problémáit. A turizmus megfelelő működéséhez sok egyéb tényező szükséges, mint például a helyiek vendégszerető viselkedése, a közös kínálat és programszervezés vagy épp a közbiztonság stb. (Hanusz, 2008). A külföldi szakirodalmak a vidéki turizmust egy adott ország vidéki területeihez kapcsolódó turizmusként jelölik, amelyen belül helyezkedik el az agroturizmus, ami egy farmhoz köthető turisztikai tevékenységet takar (Lane et al. 2013). Hazánkban sokáig nagy vita övezte a vidéki turizmus és a falusi turizmus definiálását, mára már tisztult a kép. Dávid és szerzőtársai (2007) a vidéki turizmust különböző turizmusfajták és csoportok halmazának tekintik, mely a vidéki élet természetességére, annak hagyományaira és egyedi elemeire épít. Fehér és Kóródi (2008) szintén foglalkoznak a fogalom hátterével, véleményük szerint a vidéki turizmus, mint gyűjtőfogalom magába foglalja az

összes vidéki környezetben zajló, vidéki jellegű turisztikai formákat, mint például a falusi turizmust, az agroturizmust vagy a borturizmust, de lehetne még sorolni további példákat is. Puczkó és Rátz (2002) véleménye szerint a falusi turizmus során a látogató a város zajától messzebb, természetes környezetben bekapcsolódik a házigazdák mindennapi életébe, ahol megismerkedhet a falusi szokásokkal, hagyományokkal és életmóddal. Véleményünk szerint hazánkban a vidéki térségek számos turisztikai potenciállal rendelkeznek, amelyekre a jövőben lehetne építeni. Azonban a fejlesztések alapvető problémája, hogy hatásainak előrejelzése nehéz feladat - így a turizmusfejlesztésnél is -, hiszen csak akkor válik ismerté a hatás, ha már az bekövetkezett.

A szakirodalmi háttér megismerése és a fogalmak tisztázását követően megállapítható, hogy a turizmus egy fontos gazdasági ágazat, ami a vidéki térségekben is jó potenciállal bír. A továbbiakban vizsgáljuk a hazai turizmus területi egyenlőtlenségeit, kiemelve az 1000 fő alatti települések turisztikai lehetőségeit, vagyis, hogy a turizmus valóban kitörési pont lehet-e a kisebb, vidéki települések számára.

Anyag és módszertan

A vizsgálatunk két részre bontható. Elsőként Hoover index segítségével azt vizsgáltuk, hogy a hazai turizmus teljesítményében milyen területi egyenlőtlenségek voltak jellemzőek 2012-ben, illetve, hogy a kisebb, vidéki települések milyen típusú desztinációk körébe tartoztak. Bázisévnnek 2012-t választottuk, mert ebben az évben volt a legteljesebb a településsoros, elérhető turisztikai adattár. A szakirodalom, hasonló témájú dolgozatok és kutatások alapján a TEIR, illetve a KSH adatbázisokban elérhető, település szintű adatok felhasználásával 6 változót választottunk ki, melyeket viszonyítottunk az állandó népességszám települések szerinti megoszlásához. A Hoover-index segítségével mérhetővé válik két mennyiségi ismérv területi eloszlásának eltérése (Nemes Nagy et al., 2005).

$$h = \frac{\sum_{i=1}^n |x_i - f_i|}{2}$$

– ahol x_i és f_i a két megoszlási viszonyozószámot jelenti.

A turizmushoz köthető, országos területi egyenlőtlenségek Hoover-index általi elemzését követően a második részben faktoranalízis és klaszterelemzés módszerével vizsgáltuk az 1000 fő alatti települések turisztikai potenciálját is. A vizsgálatban azokat az kis-, apró- és törpetelepüléseket vontuk be, melyek 2007 és 2013-as programizási időszak alatt 1000 fő alatti lélekszámmal rendelkeztek, illetve a megjelölt időintervallum alatt egy azon településkategóriába (kis-, apró- illetve törpetelepülés) tartoztak (1. táblázat). A kialakított kategóriákba tartozó települések turisztikai tartalommal bíró településsoros adatai alapján először faktoranalízist végeztünk, majd a kialakított faktorkoordináták alapján – melyek mind a három csoportban és mind a két vizsgálati évben is megegyező változótartalommal bírtak – klaszteranalízist végeztünk.

1. táblázat: Településcsoportok alakulása

Lélekszám kategória	Megnevezés	2007 és 2013-ban is adott csoportba tartozó települések (db)
... - 199 fő	TÖRPEFALU	318
200 - 499 fő	APRÓFALU	665
500 - 999 fő	KISFALU	629
Összesen		1612

Forrás: Térport.hu (n.a.) alapján saját szerkesztés 2017.

A területi korlátokra való tekintettel az eredmények között a vizsgálat első eleme (Hoover-index) mellett a legkisebb településkategória – törpetelepülések - turisztikai eredményeit mutatjuk be, melyek elsődlegesen a vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban, falusi szállásadás vendéglátóinak száma és a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban elnevezésű változók mentén kerültek kialakításra. Említést teszünk azokról a törpetelepülésekről, amelyek kiugró turisztikai potenciállal rendelkeztek mind a két évben, illetve azokról is, melyeknél az eredmények alapján a turisztikai potenciál fellendülése figyelhető meg.

Eredmények

A vizsgálat első része során a turizmushoz kapcsolódó jellemzők területi megoszlását a népesség területi eloszlásával vetettük össze. Összesen 6 változót emeltünk be a kutatásba. A Hoover-indexet Budapest bevonásával is elvégeztük, de annak jelentős torzító hatása miatt végül kihagytuk a végső vizsgálatból. Az 2. táblázat foglalja össze a különböző jellemzők alapján számított Hoover-indexeket, vagyis a területi egyenlőtlenségek mértékét.

2. táblázat: Területi egyenlőtlenségek (Hoover-index) település szintű mértéke Magyarországon 2012-ben (%)

Állandó népességhez viszonyított mutató	Hoover-index 2012 (%)
Idegenforgalmi adó	73,30
Összes vendégéjszaka száma	66,03
Összes vendég száma	61,99
Vendéglátóhelyek száma	18,80
Működő vállalkozások száma a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban	17,47
Működő vállalkozások száma	17,49

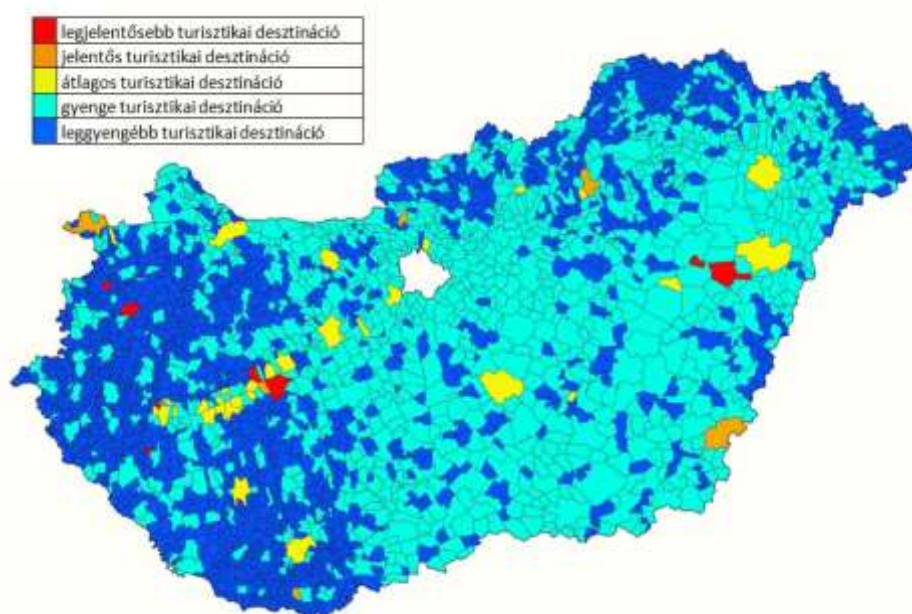
Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

Össességében elmondható, hogy a települések állandó népességszámához viszonyított vendéglátóhelyek száma, működő vállalkozások, illetve az azokon belüli szálláshelyszolgáltatással és vendéglátással foglalkozó vállalkozások száma esetében 20% alatt maradt a Hoover-index 2012-ben. Ezen mutatók állandó népességszámhoz viszonyítása mellett tehát nem mutatható ki jelentős területi egyenlőtlenség. A többi turisztikai jellemző mentén viszont számottevő különbségek rajzolódtak ki. A továbbiakban a turizmus iparágban lévő területi egyenlőtlenségeket elemezzük részletesen, kiemelve, hogy mely települések torzítják leginkább a turizmus teljesítményéhez kapcsolódó mutatók területi eloszlását. A leginkább torzító települések a legjobban teljesítő turisztikai desztinációknak felelnek meg.

Ha a hazai települések állandó népességszámának területi megoszlásához viszonyítottuk a beszedett idegenforgalmi adó (IFA) települések szerinti megoszlását, akkor 2012-ben 73,30% volt a Hoover-index értéke, ami azt mutatja, hogy országos szinten ezen jellemző mentén jelentős volt a területi egyenlőtlenség. Az index-szám azt mutatja, hogy 2012-ben a beszedett IFA 73,30%-át kellene átcsoportosítani a területi egységek között ahhoz, hogy az állandó népességszám jellemzőjével azonos legyen, tehát területi egyenlőség jöjjön létre (a továbbiakban hasonlóan kell értelmezni az összes indexszámot, így azt külön nem részletezzük). Ha azt vizsgáljuk, hogy mely települések mutatják a legnagyobb eltérést a két vizsgált jellemző területi megoszlását, akkor megállapítható, hogy Hévíz, Hajdúszoboszló és Bük volt a legnagyobb torzító hatással.

Ha az összes szálláshelytípus vendégéjszaka számának területi megoszlását viszonyítjuk az állandó népességszám területi megoszlásához, akkor a Hoover-index értéke 2012-ben 66,31%-ot tett ki, tehát jelentős területi különbség rajzolódott ki. Hévíz mellett Hajdúszoboszló, valamint Bük esetén volt a legnagyobb az eltérés a két ismerv területi megoszlásában. A területi egyenlőtlenségek szemléltetéséhez öt csoportba soroltuk a településeket a vendégéjszakák számából és az állandó népességszámból való százalékos részesedéseik abszolút eltérése alapján. A két jellemző területi megoszlásában településenként mért abszolút eltérések nagysága alapján képzett öt csoport: a legmagasabb szintű (2,00% felett), magas szintű (1,00-2,00%), közepes szintű (0,50-0,99%), alacsony szintű (0,01-0,49%), a legalacsonyabb szintű (0,01% alatti) területi egyenlőtlenséggel rendelkező turisztikai desztinációk. Elmondható, hogy területi egyenlőtlenséghez való hozzájárulás és a turisztikai teljesítmény között összefüggés volt, tehát a legmagasabb szintű területi egyenlőtlenséget mutató települések a legjelentősebb, míg a legalacsonyabb szintű területi különbséget mutatók a leggyengébb turisztikai desztinációk közé tartoztak, ennek mentén az ábrázolásban az öt csoportot a következőképpen neveztük el: legjelentősebb, jelentős, átlagos, gyenge és leggyengébb turisztikai desztinációk. Összeségében néhány hazai települést leszámítva ezen vizsgálat alapján markáns területi egyenlőtlenséget lehet megállapítani, a legjelentősebb és a jelentős desztinációk köre rendkívül szűk, de az átlagos desztinációk sora is elég rövid volt, míg a gyenge és leggyengébb turisztikai térségek száma rendkívül szélesnek mutatkozott (1. ábra).

Végül az összes vendégszámot is viszonyítottuk a települések állandó népességszámának területi eloszlásához, 2012-ben a Hoover-index (61,99%) ismét jelentős területi egyenlőtlenséget mutatott. A legmarkánsabb különbséget Siófok, Hajdúszoboszló és Hévíz okozta.

1. ábra: Az összes szálláshelytípus vendégéjszakáinak területi különbségei Magyarországon 2012-ben

Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017.

A Hoover-index segítségével feltártuk, hogy Magyarországon 2012-ben jelentős területi egyenlőtlenségek voltak jellemzőek turisztikai szempontból. Ennek mentén fogalmazódott meg további kutatási célunk (a módszertanban már említett 2. szakasz), miszerint az 1000 fő alatti települések életében – azon belül is a törpefalvak esetében - milyen szerepet játszik/játszott a

turizmus és milyen lehetőségeket lehet hozzá párosítani. Hiszen a turizmus jótékony hatása nem feltétlenül csupán a nagyobb települések sajátja, tetten érhető a legkisebb településeken is. Ennek megfelelően a következőkben bemutatjuk a törpetelepülések vizsgálata során kapott főbb eredményeket, melyben megemlítjük azokat a 200 fő alatti lélekszámmal bíró településeket, melyek fő húzóereje a turizmushoz köthető.

A törpefalvak lélekszám szerinti lehatárolására nincs egy egységesen elfogadott keretrendszer, ezért szükségszerű, hogy pontosan meghatározzuk mely települések csoportjára tekintünk törpetelepülésekként. A vizsgálatunkban azokat a településeket neveztük törpefalvaknak, melyek állandó lakosság száma nem éri el a 200 főt. A vizsgálat alapján ezek közül is azok a települések adják, melyek 2007-ben és 2013-ban is ebbe a településcsoportba tartoztak. Így tehát összesen 318 település vizsgálatát végeztük el. Jelen tanulmányunkban azonban csak azon települések bemutatására térünk ki, melyek szerves részét képezi a turizmus. Ezeket a településeket a vizsgálatunk során 2 klaszterbe soroltuk, a „kiugró turisztikai potenciállal rendelkező települések”, valamint az „ébredő turizmus”-sal rendelkező települések csoportjába.

A térképi ábrázoláson 2. számú klaszter elnevezéssel bíró „kiugró turisztikai potenciállal” rendelkező törpefalvak csoportjába a 2007-es adatok (2. ábra) eredményei alapján Háromhuta település került be egyedül, azonban 2013-ra (3. –bra) már Megyer és Óbánya is bekerült ebbe a csoportba. Mint az a csoport nevéből is kiderül, ezek a települések kimagasló turisztikai potenciállal rendelkeznek, mely az alábbi változókat tartalmazó faktorkoordináták alapján került meghatározásra: vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban, falusi szállásadás vendéglátóinak száma, külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban.

3. táblázat: A kiugró turisztikai potenciállal rendelkező törpefalvak változónkénti rangsora 2013-ban

Település	Vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban	Falusi szállásadás vendéglátóinak száma	Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban
Háromhuta	13.	6.	3.
Megyer	2.	9.	4.
Óbánya	1.	2.	22.

Forrás: saját szerkesztés 2017.

Az említett faktorkoordinátákat a települések részletesebb feltárása igazolta, miszerint ezeken a településeken valós turisztikai aktivitás figyelhető meg. A 3. táblázat tartalmazza az ebbe a csoportba tartozó települések változónkénti rangsorát. A 318 darab törpetelepülést a táblázatban szereplő változók 2013-as értékei alapján elsőként sorrendbe állítottuk, majd pedig megvizsgáltuk, hogy a kiugró turisztikai értékekkel rendelkező települések csoportjába tartozó községek mely változók esetében sorolódnak az első 5%-ba (1.-16. rangsor valamelyike). Az eredmények tükrében elmondható, hogy Háromhuta és Megyer mind a három változó esetében az első 5%-ban van, míg Óbánya csupán egy-egy változó tekintetében marad el az elsőktől, azonban ez az elmaradás sem jelentős mértékű.

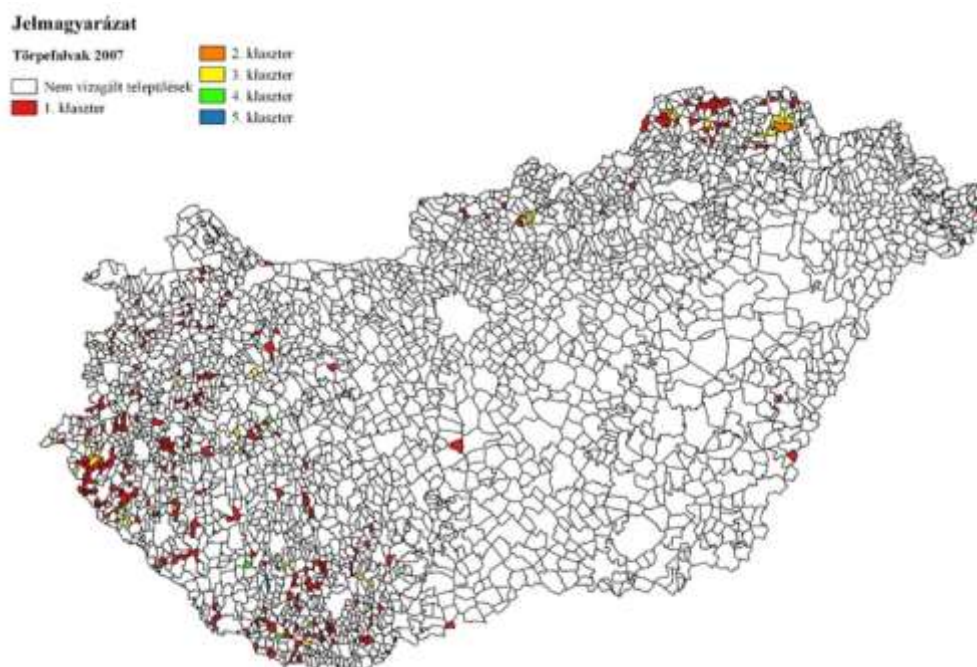
A települések honlapjai is arról árulkodnak, hogy joggal tartoznak ezek a törpefalvak ebbe a klaszterbe. Mindegyik település remek természeti adottságokkal rendelkezik, melyeket ki is aknáznak – természetesen mindenki máshogyan.

Háromhuta település esetében nem csupán a Zempléni táj és a Tájvédelmi Körzet, hanem a múltat idéző séták lehetősége is jelentős potenciált képvisel a falusi turizmus és idegenforgalom stabilitásában. A település jellemzője, hogy nem csupán a helyi tájjellegű ételek és italokkal

várják az odalátogatókat, hanem az év minden időszakában rendeznek sport, hagyományőrző és kulturális programokat egyaránt (HÁROMHUTA 2017).

Megyer település egy egészen újszerű megoldással vívta ki a helyét. A falu speciális kínálata, hogy ki lehet bérelni. Az ehhez szükséges háttér-infrastruktúrát és szolgáltatást többségében a falu lakói nyújtják, mely nem csupán a vendégházak karbantartását jelenti, hanem azok helyi termékekkel való ellátását/feltöltését is. Így megvalósul a falusi vendégasztal, melyet a település a legfontosabb piacának tekint. A helyi termékekkel az itt megszálló vendégek helyi ellátásának biztosításán túl, az utólagos ellátás is megvalósul. Erre a helyi termékeket árusító bolt nyújt megoldást (MEGYER 2017).

Óbánya egy egyutcás törpefalu, melyet a Kelet-Mecsek védett erdői vesznek körül. Az idelátogató megtapasztalhatja a gyorsan folyó hegyi patak, hegyoldali pincék, és a régiesen romantikus lakóházak szépségeit. A terület gazdag növény és állatvilágát számos túraútvonalon keresztül feltérképezhetjük. A hosszabb időtöltés lehetőségét a helyi turisztikai és idegenforgalmi létesítmények teremtik meg (ÓBÁNYA 2017).

2. ábra: Törpefalvak klasztercsoportok szerint (2007)

Forrás: saját szerkesztés 2017.

Így tehát a kiugró turisztikai potenciál a mindennapokban is kézzelfoghatóvá válik. A másik hasonlóan turisztikai jellemvonásokat hordozó településcsoport az „ébredő turizmus” nevet kapta (3. számú klaszter), melyet a 2. ábrán szemléltetünk. 2007-ben a 2. számú klaszter tartalmazza ezeket a településeket, 2013-ban azonban már a 3. számú klaszter (2. és 3. ábra). A települések jellegzetessége, hogy a turizmushoz köthető faktorba tartozó változók értékeinek vizsgálata során jelentős megugrás tapasztalható mind a két évben. Míg a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban nevű változóhoz tartozó átlagérték 10 körül mozog, addig az „ébredő turizmus” (3. számú) klaszterbe tartozó települések átlagértéke meghaladja a 47-et. Ugyan ilyen nagy eltérés tapasztalható a vendégéjszakák száma a falusi szállásadásban elnevezésű változó esetén is – a törpetelepülések átlagértéke 91 db, a klaszterhez tartozó átlagérték pedig 573 db.

Ugyan ezek a jellegzetes vonások jelennek meg a 2013-as évben is (3. ábra). A statisztikák alapján megállapítható, hogy ezeknek a falvaknak többnyire a turizmus a mozgatórugója. A

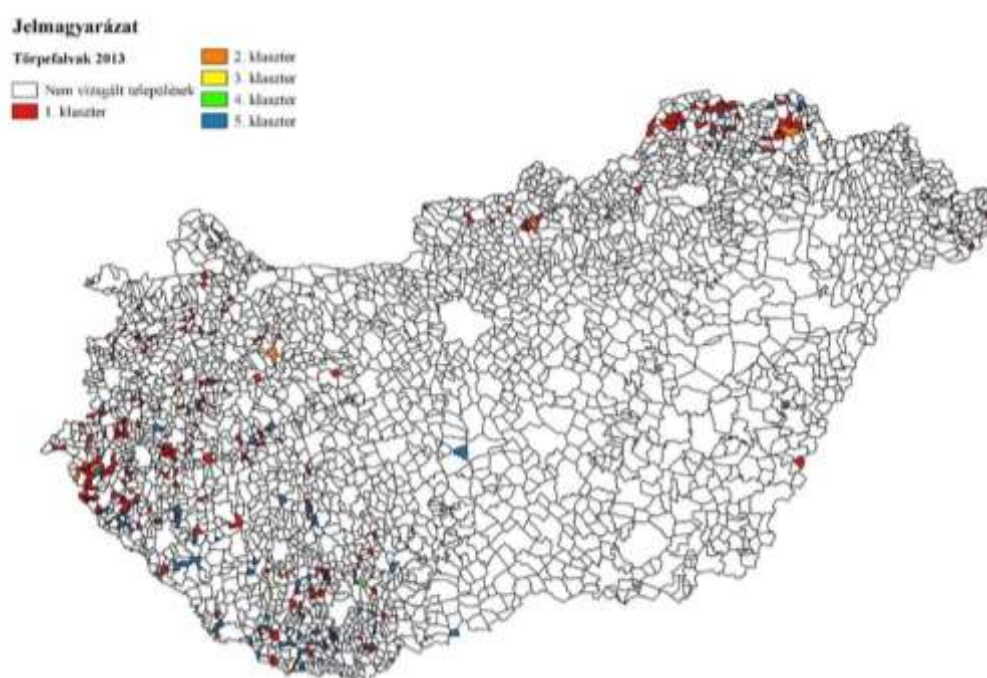

2013-as adatok alapján már 13 darab település tartozik ebbe a csoportba. A települések között találjuk például:

Borgátát, mely a Kissomlyó hegy lábánál fekvő aprófalu, a 47 C fokos termálvízre épült fürdő révén érte el kiemelkedő teljesítményt (BORGÁTA 2017).

Háromhuta település esetében nem csupán a zempléni táj és a Tájvédelmi Körzet, hanem a múltat idéző séták lehetősége is jelentős potenciált képvisel a falusi turizmus és idegenforgalom stabilitásában. A település jellemzője, hogy nem csupán a helyi tájjellegű ételek és italokkal várják az odalátogatókat, hanem az év minden időszakában rendeznek sport, hagyományörző és kulturális programokat egyaránt (HÁROMHUTA 2017).

Vagy említhetjük Szentkozmadombját is, mely a Zalai-dombságban meghúzódó törpetelepülés, ami már 1199-ben említésre került. A település potenciálját talán éppen hogy az elhelyezkedésének köszönheti, hiszen a Horvát, Szlovén és Osztrák határ egyformán közel van hozzá. A falusi turizmus csendes, nyugodtabb formáját kedvelők számára kínál szállásokat a településen létesült vendégháza, mely magán viselik a helyi építészet jellegzetességeit. A jelenleg még omladozó Dervanics uradalmi kastély, - felújítását követően - újabb vonzerőként jelenhet majd meg a környék turisztikai életében. A település sikerének előremozdítója a helyi összetartó közösség is, mely számos külföldi kapcsolattal rendelkezik (NOVAIPLÉBÁNIA 2011).

3. ábra: Törpefalvak klasztercsoportok szerint (2013)

Forrás: saját szerkesztés 2017.

Csak úgy, mint az előző vizsgálati időszakban, a turisztikai változók mentén az átlagérték többszöröseit veszik fel ezek a települések is.

A törpetelepülések klasztercsoportokba történő rendezése során az előzőekben említett csoportokon felül még 3-3 csoport került lehatárolásra. Mivel az ezeket a klasztereket alkotó települések értékei mentén nem rajzolódott ki a turizmus markáns jelenléte, azok nem kerültek bemutatásra. Azonban a vizsgálat első fázisában ismertetett eredmények alapján – miszerint mely térségek azok, melyek térségek nevezhetőek a leggyengébb turisztikai desztinációknak a különféle változók vizsgálata mentén – fontosnak tartottuk szemléltetni ezeket is. Láthatóvá

vált, hogy a törpetelepülésekkel tűzdelt desztinációk jelentős része ugyan a leggyengébbek közé tartozik, azonban vannak olyan törpetelepülések is ezekben a desztinációkban, melyek aktív és hatékony turisztikai folyamatai megmutatkoznak a (statisztikai) eredményekben is.

Következtetések

Tanulmányunkban elsőként Hoover-index segítségével jellemeztük a hazai turizmus területi különbségeit települések szintjén. A vendéglátóhelyek, a működő vállalkozások, illetve az azon belüli szálláshely-szolgáltatással és vendéglátással foglalkozó vállalkozások számának a települések állandó népességszámához viszonyítva kevésbé volt kimutatható a területi egyenlőtlenség. Azonban ha az idegenforgalmi adó, valamint az összes (kereskedelmi és egyéb) szálláshely vendégéjszakáinak, vendégeinek számát az állandó népességszámhoz viszonyítottuk, abban az esetben számottevő területi egyenlőtlenségek rajzolódtak ki. A hazai turizmusból Budapest mellett a balatoni és a fürdővárosok emelkednek ki. A vidéki településeket gyenge turisztikai teljesítmény jellemezte, ezért is vizsgáltuk meg az 1000 fő alatti településeket részletesebben turisztikai aspektusból.

A vizsgálat eredményei alapján – már a törpetelepülések esetében is – látható, hogy vannak olyan települések, amelyek a turisztikai potenciáljukat kiaknázva jelentősen jobb helyzetben vannak a társaiknál. Megvizsgálva a 2013-as évet is megállapítható, hogy ezen településcsoportokat alkotó községek nem csupán a vizsgálat kezdeti időszakában (2007-ben) bírtak kiemelkedő értékekkel, hanem mindezt a 2013-as évben is megtartották, valamint újabb települések jelentek meg körülöttük. A kutatás során feltárt kiugró turisztikai potenciállal rendelkező települések esetében a vizsgált években felfedezhetőek átfedések, melyek bizonyítják egy-egy település stabil és kimagasló turisztikai potenciálját.

Irodalomjegyzék

1. Dávid L., Tóth G., Kelemen N., Kincses Á. (2007): A vidéki turizmus szerepe az Észak-Magyarország Régióban, különös tekintettel a vidékfejlesztésre a 2007-13. évi agrár- és vidékpolitika tükrében. *Gazdálkodás*, 51. (4.) pp. 38-57.
2. Enyedi Gy. (2004). Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon. *Magyar Tudomány* (9) 935-941. p.
3. European Commission (EC) (2008): Poverty and social exclusion in rural areas. Final Study Report, 187 p.
4. Goda P., Tóth T. (2013): Pókháló- entrópia, mint új rendszervizsgálati megközelítés a területi elemzésekben *TERÜLETI STATISZTIKA* 53:(2) pp. 169-189.333
5. Hanusz Á. (2008): Turisztikai programok, mint a vidékfejlesztés lehetséges eszközei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In: Hanusz Á (szerk): A turizmus szerepe a kistérségek és a régiók gazdasági felzárkóztatásában. Nyíregyháza Város és a Nyíregyházi Főiskola Nyíregyháza, pp. 63-79.
6. Káposzta J. (2001): Regionális gazdaságtan
7. Káposzta J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései, *Gazdálkodás* 58. évfolyam, 2014/5. szám, pp. 399-412
8. Kassai Zs. - Ritter K. (2011): Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben. *Gazdálkodás* 55 (4) pp. 337-346. ISSN 0046-5518.
9. Kigyóssy G – Czene Zs. (2012): Lehetőségein a helyi gazdaságfejlesztésre, in *Falu Város Régió* 2012/1-2. számú folyóirat, Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal, Budapest, pp. 5-10

10. Koós B. – Virág T. (2010): Nyertesek és vesztesek – A magyar településhálózat polarizálódása. In: Barta Gy – Beluszky P. – Földi Zs. – Kovács K. (szerk.): A területi kutatások csomópontjai Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja, 2010. pp. 32-54.
11. Kóródi M. – Fehér I. (2012): A vidéki turizmus illúziói és realitásai. In: Csete L. – Fehér I. (szerk.): Agrár-vidékfejlesztési és élelmiszer-marketing trendek. Fehér István 70. születésnapjára emlékkötet. Szent István Egyetem, Gödöllő, pp. 160-168.
12. Lane, B. – Weston, R. – Davis N. – Kastenholz, R. – Lima, J. – Majewski J. (2013): Industrial Heritage and Agri/Rural Tourism in Europe. Study, Brussels, 141 p. doi: 10.2861/13312 ISBN 978-92-823-4183-4
13. Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek. Regionális Tudományi Tanulmányok 11. kötet. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 284 p.
14. Martin, P. (2005): The geography of inequalities in Europe. In: *Swedish Economic Policy Review* (12) pp. 83-108.
15. Petrakos, G (2009): Regional growth and inequalities in the European Union. In: *Discussion Paper Series* 15 (2) pp. 23-44.
16. Puczkó L. – Rácz T. (2002): A turizmus hatásai. Aula Kiadó, Budapest, 490 p.
17. Ritter K. - Nagy H. - Tóth T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy Észak-magyarországi példán keresztül. pp. 224-242. In: Lukovics M. - Savanya P. (Szerk.): Új hangsúlyok a területi fejlődésben. Szeged: JATE Press
18. Ritter K. (2008): A helyi fejlesztés esélyei – agrárfoglalkoztatási válság és területi egyenlőtlenségek Magyarországon. *Területi statisztika* 48. (5) pp. 554-572.
19. Wachtler I. (2003): Falusi turizmus. In: Magda S. – Marselek S. (szerk.): Észak-Magyarország agrárfejlesztéseinek lehetőségei. Agroiinform Kiadó, Gyöngyös, pp. 189-200.
20. Novai Plébánia (2011): http://www.novaipebania.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=44&Itemid=91 (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)
21. Háromhuta település honlapja (2017): <http://www.haromhuta.hu/> (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)
22. Borgáta település honlapja (2017): <http://borgata.gportal.hu/> (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)
23. Megyer település honlapja (2017) A mi kis falunk <http://megyer.hu/> / (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)
24. Óbánya település honlapja (2017): <http://www.obanya.hu/> (Letöltés időpontja: 2017.01.10.)
25. TÉRPORT (n.a.): Településtípusok - A települések osztályozási szempontjai <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok>